

دانشنامه ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها

نویسنده: علی یارمحمدی

www.ketab.ir

سرشناسه	یارمحمدی، علی، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور	دانشنامه ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها/ نوشته علی یارمحمدی.
مشخصات نشر	تهران: یزدا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۳۵۲ ص: مصور (رنگی)، نقشه.
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	واژه‌نامه.
یادداشت	کتابنامه: ص. ۳۰۷ - ۳۱۴.
یادداشت	نمایه.
موضوع	ساختمان‌های کتابخانه
موضوع	کتابخانه‌ها - وسایل و تجهیزات
موضوع	کتابخانه‌ها - معماری
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۱ ۲۵۲/۵ ۷۶۷۹ Z
رده‌بندی دیویی	۲۲/۳
شماره کتابشناسی ملی	۲۹۲۴۹۱۶

دانشنامه ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها

نویسنده: علی یارمحمدی

ناشر: یزدا / چاپ اول: ۱۳۹۱ / قطع: وزیری / تعداد صفحات: ۳۵۲ صفحه /
آماده سازی قبل از چاپ: نشریه تفکر معماری / مدیر تولید: محمد پیروزمند /
صفحه‌آرا: الهه ابراهیمی شادمان / طراح جلد: امیربهادر میرمحمدعلی رودکی /
چاپ و صحافی: یزدا / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / یها: ۱۷۵۰۰ تومان /

شابک: ISBN: 978-600-165-292-9

دسترزدا و گروه‌تتتربات

دفتر نشر و نمایشگاه دائمی: تهران، سیدخندان، خیابان ارسباران، کوچه‌ی ستاری،
شماره‌ی ۲۲، ساختمان یزدا دوزنگار: ۲۲۸۸۵۶۵۱ (۰۲۱) تلفن: ۲۲۸۸۵۶۴۷-۵ (۰۲۱)
نماینده‌ی انحصاری پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، بین خیابان
لیاقی‌نژاد و جمهوری اسلامی، ساختمان شماره ۱۰، انتشارات فدک ایستاتیس تلفن: ۶۶۴۸۲۲۲۱

توجه: به موجب قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۱/۱۱ و همچنین قانون
ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب سال ۱۳۵۰ تمام حقوق این اثر به هر نحو برای نشر یزدا
محفوظ است. نشر و پخش تمام یا قسمتی از این کتاب بدون اجازه از ناشر، باعث پیگرد قانونی خواهد شد.

WWW.YAZDAPUB.IR / WWW.HVAC.IR / WWW.KHANETASISAT.IR

فهرست

پیشگفتار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۵
فصل ۱: تاریخچه ساختمان کتابخانه.....	۱۷
دوران قبل از میلاد مسیح.....	۱۷
دوران بعد از میلاد مسیح تا اواخر قرن شانزدهم.....	۲۱
کتابخانه در دوران اسلامی.....	۲۳
قرون هفدهم و هجدهم میلادی.....	۲۵
قرن بیستم.....	۲۸
فصل ۲: ویژگی‌های ساختمانی انواع کتابخانه.....	۳۱
الف. کتابخانه عمومی.....	۳۱
برخی از ویژگی‌های فیزیکی و زیبایشناختی کتابخانه عمومی.....	۳۳
کتابخانه‌های تابعه.....	۳۴
کتابخانه سیار.....	۳۴
کتابخانه شعبه.....	۳۵
کتابخانه کودک.....	۳۵
ب. کتابخانه دانشگاهی.....	۳۸
ج. کتابخانه اختصاصی.....	۴۳

۴۴	د. کتابخانه آموزشگاهی.....
۴۶	الف. سوالات مربوط به دانش آموزان.....
۴۶	ب. سوالات مربوط به معلمان و کادر آموزشی.....
۴۸	ه. کتابخانه زندان.....
۴۹	و. کتابخانه بیمارستانی و آسایشگاهی.....
۵۱	ز. کتابخانه ملی.....

فصل ۳: طراحی ساختمان کتابخانه..... ۵۳

۵۳	نقش کلیدی کتابدار در طرح ساختمان کتابخانه.....
۵۴	تعیین فضاهای مورد نیاز برای بخش های اصلی و فرعی.....
۵۴	الف. بخش های اصلی.....
۵۴	۱. محل بار کارمندان.....
۵۵	۲. محل نگهداری مواد کتابخانه.....
۵۶	۳. فضای اشاعه اطلاعات.....
۵۸	ب. بخش های فرعی.....
۵۸	۱. فضاهای ارتباطی: ورودی ها، سراسراها و راهروها.....
۵۹	۲. محل استراحت کارمندان.....
۶۰	۳. نمایشگاه کتاب.....
۶۰	۴. سالن های گردهمایی و سخنرانی.....
۶۱	۵. امکانات تفریحی و سرگرمی برای خوانندگان.....
۶۱	۶. سرویس های بهداشتی.....
۶۱	۷. فضای سبز و پارکینگ.....
۶۱	۸. فضای آموزشی.....
۶۲	تدوین نیازهای فیزیکی کتابخانه.....
۶۲	الف. ارتفاع سقف کتابخانه.....
۶۲	ب. پوشش کف.....
۶۲	ج. درهای کتابخانه.....
۶۲	د. پنجره های کتابخانه.....
۶۲	ه. تأسیسات.....
۶۵	و. سیستم های آکوستیک.....
۶۶	ز. نورپردازی.....
۶۷	ح. رنگ کتابخانه.....

ط. تزئینات داخلی	۶۷
ی. حمل و نقل و جابجایی	۶۷
سیستم مدیریت هوشمند در ساختمان کتابخانه	۶۷
حفاظت و ایمنی فیزیکی ساختمان کتابخانه و موقعیت استقرار آن	۶۸
ویژگی‌های ساختمان کتابخانه	۶۹
۱. تغییرپذیری	۷۰
۲. جامعیت ساختار و بافت ساختمان کتابخانه	۷۲
۳. قابلیت دسترسی و دستیابی	۷۴
۴. قابلیت گسترش	۷۴
۵. تنوع	۷۵
۶. سازماندهی	۷۵
۷. راحتی و آسایش	۷۵
۸. محیط و مکان ثابت	۷۶
۹. ایمنی و حفاظت	۷۶
۱۰. اقتصاد و صرفه‌جویی	۷۶
عوامل مؤثر در طراحی ساختمان کتابخانه	۷۸
گروه برنامه‌ریزی	۷۸
ترسیم نمودار سازمانی کتابخانه	۷۹
عوامل موردنیاز به‌منظور برنامه‌ریزی نیازهای کتابخانه	۸۲
گروه ساختمانی	۸۲
همکاری کتابدار و مهندس معمار	۸۴
کتابدار	۸۴
مهندس معمار	۸۴
موقعیت ساختمان کتابخانه	۸۵
کتابخانه‌های آینده	۸۷
راهنمای طرح و نقشه ساختمان یک کتابخانه عمومی	۹۰
طراحی فضای کتابخانه عمومی	۹۲

فصل ۴: استاندارد ساختمان انواع کتابخانه‌ها ۹۵

استانداردهای ساختمان کتابخانه‌های عمومی	۹۶
استاندارد ساختمان کتابخانه‌های مساجد	۱۰۰
استانداردهای خودروی کتابخانه‌های سیار	۱۰۲

۱۰۴.....	استانداردهای ساختمان کتابخانه‌های دانشگاهی
۱۰۸.....	استانداردهای ساختمان کتابخانه‌های اختصاصی
۱۰۸.....	استانداردهای کتابخانه‌های آموزشی
۱۰۹.....	استانداردهای ساختمان کتابخانه‌های زندان

فصل ۵: وسایل و تجهیزات کتابخانه ۱۱۳

۱۱۳.....	طراحی داخلی ساختمان کتابخانه
۱۱۳.....	طراحی داخلی چیست؟
۱۱۶.....	اصول طراحی داخلی و آرایش وسایل
۱۲۱.....	شیوه چیدمان قفسه‌های مخزن
۱۲۲.....	چیدمان میزهای مطالعه
۱۲۴.....	راهروها
۱۲۴.....	انواع راهروها
۱۲۵.....	نکاتی در رابطه با طراحی راهروها
۱۲۷.....	مشخصات وسایل کتابخانه
۱۲۸.....	جنس وسایل کتابخانه
۱۲۸.....	۱. وسایل چوبی
۱۳۵.....	۲. وسایل فلزی
۱۳۵.....	سازندگان وسایل کتابخانه
۱۳۶.....	تقسیم‌بندی وسایل و تجهیزات کتابخانه
۱۳۶.....	۱. وسایل نگهداری منابع کتابخانه
۱۳۷.....	۱-۱ قفسه کتاب
۱۴۰.....	۱-۲ قفسه دردار
۱۴۱.....	۱-۳ قفسه‌های فشرده
۱۴۳.....	۱-۴ سیستم‌های کشویی خودکار
۱۴۳.....	۱-۵ وسایل نگهداری سایر منابع
۱۴۳.....	۱-۵-۱ مجلات جاری
۱۴۶.....	۱-۵-۲ روزنامه‌های جاری
۱۴۸.....	۱-۵-۳ روزنامه‌های جلد شده و کتاب‌های بزرگ
۱۴۸.....	۱-۵-۴ اطلس‌ها
۱۵۰.....	۱-۵-۵ فرهنگ‌ها
۱۵۱.....	۱-۵-۶ نقشه‌ها

۱۵۲	۱-۵-۷ وسایل نمایش کتاب‌های تازه
۱۵۳	۱-۵-۸ وسایل نمایش منابع نفیس
۱۵۴	۱-۵-۹ کابینت ریزفیلم‌ها
۱۵۵	۱-۵-۱۰ کابینت ریزفیش‌ها
۱۵۶	۱-۵-۱۱ جعبه‌های نسخ خطی
۱۵۷	۱-۵-۱۲ جزوه‌دان‌ها
۱۵۸	۱-۵-۱۳ چندرسانه‌ای‌ها
۱۵۹	۲. وسایل مخصوص فضاهاى مطالعه
۱۵۹	۲-۱ میز مطالعه
۱۶۴	۲-۲ صندلی مطالعه
۱۶۷	۲-۳ برگه‌دان
۱۶۹	۳. وسایل مخصوص فضای‌های کارى و کارمندان
۱۷۰	۳-۱ میز امانت
۱۷۴	۳-۲ صندلی مخصوص میز امانت
۱۷۴	۳-۳ رف برگه‌دان
۱۷۴	۳-۴ کتاب‌بر (چرخ کتاب)
۱۷۷	۳-۶ وسایل عطف‌نویسى کتاب
۱۷۷	۳-۷ وسایل نشانه‌گذاری قفسه
۱۷۸	۳-۸ رجبند (سورت‌ر)
۱۷۹	۳-۹ فرازه (کتاب‌گیر)
۱۷۹	۳-۱۰ کاردکس
۱۸۱	۳-۱۱ میز و صندلی کار و کامپیوتر
۱۸۶	تجهیزات کتابخانه کودک
۱۸۶	۱. قفسه کتاب
۱۸۹	۲. میز و صندلی مطالعه
۱۹۲	تجهیزات اولیه مرمت و بازسازی
۱۹۴	تجهیزات دیدارى و شنیدارى
۱۹۴	۱. دستگاه‌های نمایش فیلم استریپ
۱۹۵	۲. دستگاه‌های نمایش اسلاید
۱۹۷	۳. ریزشکل خوان‌ها
۱۹۹	۴. دستگاه‌های نمایش سینمایی
۲۰۰	اصول کار با دستگاه‌های نمایش سینمایی

۲۰۳	۵. ضبط صوت‌های با حلقه باز
۲۰۴	۶. ضبط صوت‌های کاستی
۲۰۶	۷. ضبط صوت‌های رقمی
۲۰۷	۸. دستگاه‌های نمایش دهنده طلق شفاف
۲۰۸	۹. صفحه‌خوان (گرامافون)
۲۱۰	۱۰. ویدئو پروژکتور
۲۱۲	تجهیزات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات
۲۱۳	۱. کامپیوتر
۲۱۵	بوردهای اصلی
۲۱۵	واحد پردازش مرکزی (CPU)
۲۱۶	کارت گرافیک
۲۱۷	درایو دیسک سخت
۲۱۷	درایو دیسک لرزان
۲۱۸	حافظه کامپیوتر
۲۱۹	درایو دیسک فشرده
۲۲۰	دیسک ویدئویی دیجیتالی
۲۲۰	دستگاه‌های ورودی و خروجی جانبی در کامپیوتر
۲۲۲	صفحه کلید
۲۲۲	دسته بازی
۲۲۳	اسکنر
۲۲۳	میکروفون
۲۲۴	بلندگو
۲۲۴	قلم نوری
۲۲۵	صفحه نمایش قابل لمس
۲۲۵	مودم
۲۲۶	دوربین دیجیتالی
۲۲۶	وب‌کم
۲۲۹	رسم
۲۲۹	تعریف درگاه یا پورت
۲۳۰	۲. شبکه
۲۳۱	شبکه چیست؟
۲۳۱	هدف از ایجاد شبکه

۲۳۱	انواع شبکه.....
۲۳۲	استانداردهای شبکه.....
۲۳۲	ایترنت.....
۲۳۲	نشانه حلقه.....
۲۳۴	اجزای اصلی شبکه.....
۲۳۶	ابزارهای اتصال در شبکه.....
۲۳۸	کتابخانه دیجیتال.....
۲۴۰	مشخصات کتابخانه دیجیتالی.....
۲۴۲	تجهیزات ایمنی کتابخانه.....
۲۴۲	الف. سیستم‌های اعلام و اطفاء.....
۲۴۲	۱. سیستم اعلام حریق.....
۲۴۳	۲. سیستم اطفاء حریق.....
۲۴۸	ب. سیستم امنیتی دوربین‌های مدار بسته.....
۲۵۰	شکل ظاهری دوربین‌های مورد استفاده.....
۲۵۰	کارآرایی دوربین‌ها.....
۲۵۱	فن‌آوری‌های مورد استفاده در دوربین‌های امنیتی.....
۲۵۳	دیگر فن‌آوری‌های مورد استفاده در دوربین‌ها.....
۲۵۳	ج. سیستم دروازه امنیتی کتابخانه.....
۲۵۷	پیوست ۱: بررسی اجمالی معماری ساختمان کتابخانه ملی ایران.....
۲۶۳	پیوست ۲: کتابخانه ملی چین.....
۲۷۱	پیوست ۳: کتابخانه ملی فرانسه.....
۲۷۷	پیوست ۴: الکزار، کتابخانه عمومی مرکزی مارسى.....
۲۸۷	پیوست ۵: واکاوی نماد گرائی ساختمان کتابخانه مرکزی لس آنجلس.....
۲۹۷	فهرست تصاویر.....
۳۰۱	فهرست اشکال.....
۳۰۳	فهرست نقشه‌ها.....

۳۰۵.....	فهرست جداول
۳۰۷.....	کتابنامه فارسی
۳۱۱.....	کتابنامه لاتین
۳۱۵.....	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۳۲۹.....	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۳۴۳.....	نمایه عمومی

www.ketab.ir

پیشگفتار

سهم بحث ساختمان و تجهیزات کتابخانه در میان آثاری که در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور ما منتشر می‌شوند، ناچیز است. طی چند دهه اخیر آثاری که در این راستا بیشتر جلب توجه کرده‌اند: کتاب «ساختمان و تجهیزات کتابخانه» نوشته پرویز عازم، کتاب «استانداردهای وسایل و تجهیزات کتابخانه‌ای» اثر شیرین تعاونی و «ساختمان و تجهیزات کتابخانه» تألیف بابک پرتو است که توجه به آثار فاخر این اساتید ارجمند اینجانب را بر آن داشت تا در گردآوری فصل‌های مختلف این کتاب، از آثار مذکور مطالبی را اقتباس نمایم.

عامل مهمی که باعث گردیده تا پیش از این شاهد تلاش چندانی برای تألیف آثار جدید در این راستا نباشیم نقش کم‌رنگ ساختمان و تجهیزات در دو عرصه دانش کتابداری و کاربرد آن در کتابخانه‌های کشور بوده است. خوشبختانه طی چند سال اخیر ساختمان و تجهیزات کتابخانه جایگاه ویژه‌ای در عرصه دانش کتابداری در کشورها پیدا نموده است و از اینرو آثار خوب هم به‌صورت تألیف و هم ترجمه توسط متخصصین تولید و وارد بازار نشر شده است.

در همین راستا اثر حاضر تلاشی است برای بیان دامنه گسترده بحث ساختمان و تجهیزات در عصر حاضر و نیز راهیابی آن به کتابخانه‌های کشور تا کتابداران در تصمیم‌گیری‌های مربوط به طراحی ساختمان کتابخانه و تأمین تجهیزات متنوع آن در کنار طراحان و مجریان امر، دخالتی عالمانه داشته باشند.

در پایان جا دارد از همکاری همه‌ی دوستانی که در تهیه این اثر مرا یاری نموده‌اند، به‌خصوص خانم فاطمه ایرانی برای تنظیم فهرست‌های پایانی و خانم راحله احمدپور که در تهیه نمایه عمومی اثر حاضر بنده را یاری دادند، تشکر و قدردانی نمایم.

مقدمه

از زمانی که بشر برای نخستین بار شروع به جمع‌آوری دانش مدون نمود، ضرورت استفاده از مکانی که بتوان دانش بشری را در اشکال و قالب‌های مختلف حفظ و با کمترین تلاشی بازیابی نمود احساس شد، در طول تاریخ شکل‌های کتابخانه‌ها همواره از ماهیت مواد ذخیره شده مانند لوح گلین، طومار، کتاب یا فیلم و نوار تبعیت می‌نمود. نوع طراحی ساختمان کتابخانه‌ها اغلب اوقات برگرفته از عملکرد ذخیره و بازیابی مواد کتابخانه‌ای بوده است. کتابخانه در انواع آن شامل عمومی، آموزشگاهی، دانشگاهی و اختصاصی ستون فقرات هر سازمان است، علی‌رغم این که همگی آن‌ها از غنای لازم در مجموعه منابع اطلاعاتی برخوردارند، ولی بدون جذابیت در معماری زیبا، مبلمان راحت، در رسیدن به اهداف خود کامیاب نخواهند بود. کتابخانه‌ها تنها با جذابیت‌های معماری و تجهیزات است که موفق به جذب خوانندگان و دعوت آن‌ها به این پرستش‌گاه‌های علم به‌منظور تغذیه فکر می‌شوند.

در کشور ما به‌ندرت پیش آمده است که ساختمانی و یا یک بخش از یک ساختمان برای کتابخانه طراحی و بنا شود. معمولاً پس از اتمام کار ضمن تقسیم فضاها و مکان‌ها برای کارهای مختلف جایی را نیز به کتابخانه اختصاص می‌دهند و چون ابزار و تجهیزات و منابع کتابخانه، سنگینی خاصی را بر پی و بنیان ساختمان وارد می‌کند و از قبل هم به این موضوع توجهی نداشته‌اند، لذا مسئولان ذی‌ربط در پایین‌ترین قسمت ساختمان به دنبال فضایی مناسب برای کتابخانه می‌گردند. گاه ساختمان‌های ساخته شده به‌عنوان بناهای مسکونی-تجاری توسط سازمان‌های مادر از طریق اجاره و یا خرید به مصرف موقت و یا دایم در می‌آید. مسلماً این نوع ساختمان‌ها نیز در شرایط بناهای قبلی است که هیچ‌گونه انگاره‌ای در خصوص مکان خاص کتابخانه‌ای ندارند. از این رو بسیار دیده می‌شود که قسمت‌های مختلف یک کتابخانه که ساده‌ترین

آن شامل اتاق خدمات فنی، اتاق مسئول کتابخانه، سالن مطالعه، مخزن، محل استقرار لوازم شخصی مراجعه کنندگان، محل برگه‌دان‌ها، میز امانت و مرجع است به‌طور پراکنده، دور از هم و گاه در طبقات مختلف یک ساختمان قرار می‌گیرد.

اخيراً در بناسازی‌های سازمان‌ها و مراکز مختلف کشورمان به ویژه مؤسسات دولتی به این مقوله یعنی اختصاص دادن قسمتی از فضای بنای در دست ساختمان به کتابخانه توجه می‌شود، ولی متأسفانه چون در معماری کلی ساختمان و نقشه‌کشی آن از همفکری کتابدار متخصص استفاده نمی‌شود، لذا تصور بسیار ساده‌ای از کتابخانه در ذهن طراح ساختمان جای می‌گیرد و با یک قرائتخانه (اتاق و یا تالار مطالعه) به انضمام یک یا دو اتاق در کنار آن، کار مزبور نهایی می‌شود.